Qabul qilindi: 12-sentabr 2026-yil • Ma’qullandi: 18-sentabr 2026-yil • Nashr qilindi: 24-sentabr 2026-yil

BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARNI TARBIYA DARSLARINI INDIVIDUAL YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISHGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Jo‘rayeva Shahlo Ilhomjon qizi
Far‘ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi
ORCID: 0009-0008-1377-452X
ScirnceID: MFR – 0926 - 0244

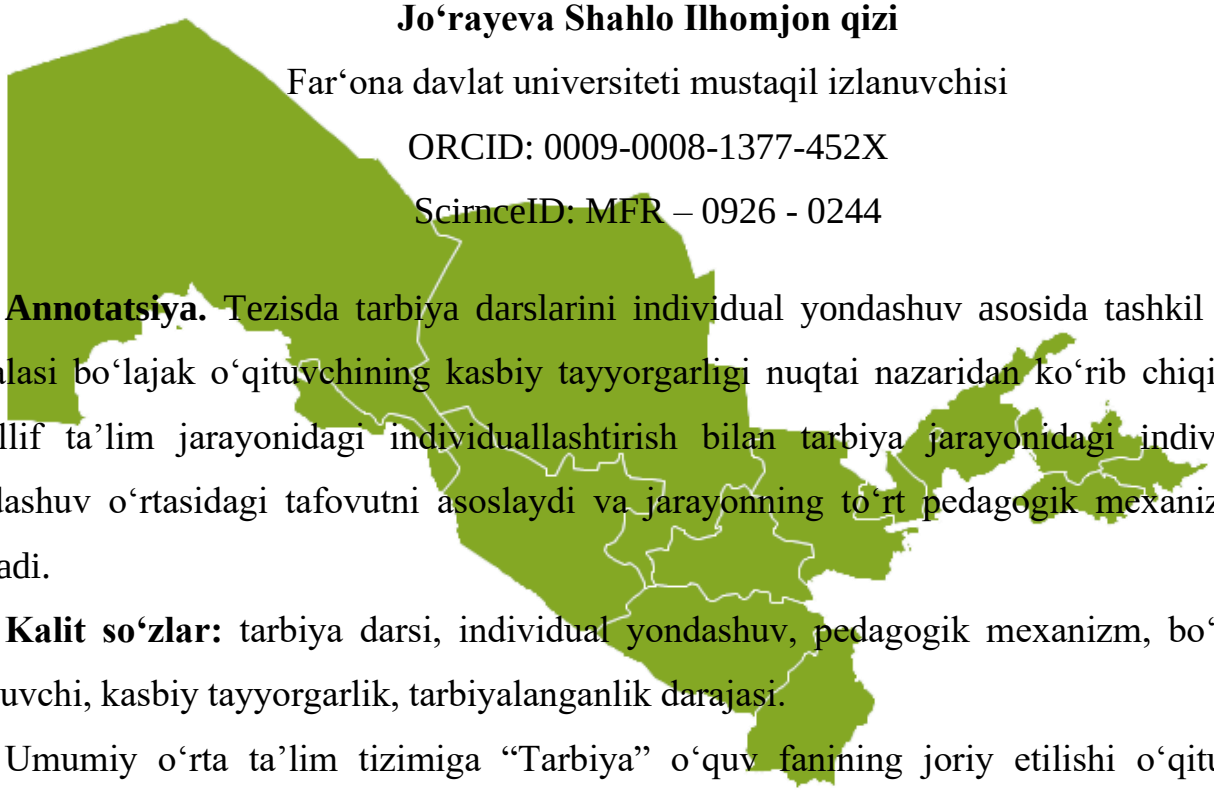

Annotatsiya. Tezisda tarbiya darslarini individual yondashuv asosida tashkil etish masalasi bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi nuqtai nazaridan ko‘rib chiqilgan. Muallif ta’lim jarayonidagi individuallashtirish bilan tarbiya jarayonidagi individual yondashuv o‘rtasidagi tafovutni asoslaydi va jarayonning to‘rt pedagogik mexanizmini ajratadi.

Kalit so‘zlar: tarbiya darsi, individual yondashuv, pedagogik mexanizm, bo‘lajak o‘qituvchi, kasbiy tayyorgarlik, tarbiyalanganlik darajasi.

Umumiy o‘rta ta’lim tizimiga “Tarbiya” o‘quv fanining joriy etilishi o‘qituvchi faoliyatida yangi vaziyatni yuzaga keltirdi. Ushbu darslar an’anaviy fan darslaridan mazmunan ham, tashkil etilish mantig‘i jihatidan ham farq qiladi: ularda o‘zlashtirilishi tekshiriladigan bilim emas, balki o‘quvchining axloqiy pozitsiyasi, qadriyatli mo‘ljallari va xulq-atvor tajribasi markazga qo‘yiladi. Bunday natijani barcha o‘quvchilar uchun bir xil mazmun va bir xil usul bilan qo‘lga kiritib bo‘lmaydi.

Amaliyot kuzatuvlari shuni ko‘rsatadiki, oliy ta’lim muassasasi bitiruvchilari tarbiya darslarini ko‘pincha umumsinf shaklida olib bormoqda. O‘quvchilarning tarbiyalanganlik darajasi, oilaviy muhiti, muloqot tajribasi va qadriyatli mo‘ljallaridagi tafovutlar hisobga olinmaydi. Bunga ikki sabab bor: birinchidan, bo‘lajak o‘qituvchi individual yondashuvni asosan didaktik tamoyil sifatida — ya’ni topshiriqni murakkablik darajasi bo‘yicha

tabaqalashtirish sifatida — o‘zlashtiradi; ikkinchidan, uning ixtiyorida o‘quvchining axloqiy tajribasini pedagogik o‘rganish vositasi yo‘q.

Shu o‘rinda muhim nazariy farqni qayd etish lozim. Ta’lim jarayonida individuallashtirish o‘quvchining bilim darajasi, o‘rganish temp va uslubiga qaratiladi; uning natijasi o‘zlashtirish ko‘rsatkichi orqali o‘lchanadi. Tarbiya jarayonida esa yondashuv o‘quvchining qadriyatli mo‘ljallari, motivlari va axloqiy tajribasiga qaratiladi; natija esa tezkor o‘lchanmaydi va bilvosita — xulq, tanlov va munosabat orqali namoyon bo‘ladi. Ushbu tafovut e’tibordan chetda qolganda, tarbiya darsi amalda odatdagi fan darsi mantig‘ida olib boriladi.

O‘tkazilgan nazariy tahlil tarbiya darslarini individual yondashuv asosida tashkil etishning to‘rt pedagogik mexanizmini ajratish imkonini berdi.

Motivatsion-qadriyatli mexanizm — o‘qituvchining har bir o‘quvchini alohida shaxs sifatida qabul qilishga bo‘lgan kasbiy ustanovkasi; individual yondashuvning uslub emas, balki qadriyatli pozitsiya ekanligini anglashi.

Diagnostik mexanizm — o‘quvchining tarbiyalanganlik darajasi, qiziqishlari, oilaviy muhiti va muloqot tajribasini pedagogik o‘rganish; kuzatuv, suhbat va pedagogik vaziyat tahlili asosida ma’lumot to‘plash.

Mazmuniy-texnologik mexanizm — dars mazmuni, topshiriq va muhokama materialini o‘quvchilar guruhlari yoki ayrim o‘quvchilar ehtiyojiga moslashtirish; bir mavzuni turli axloqiy tajriba darajasiga mos vaziyatlar orqali ochib berish.

Refleksiv-korreksion mexanizm — o‘qituvchining o‘z ta’siri natijasini baholashi va keyingi darsda yondashuvini tuzatishi; o‘quvchi tomonidan o‘z xulqini anglash faoliyatini tashkil etishi.

Mazkur mexanizmlar yaxlit tizim hosil qiladi: diagnostikasiz mazmunni moslashtirish mumkin emas, refleksiyasiz esa yondashuv bir martalik harakat bo‘lib qoladi. Shuning uchun bo‘lajak o‘qituvchining tayyorgarligi ham ushbu to‘rt yo‘nalishda, nazariy bilim va amaliy faoliyat birligida shakllantirilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, tarbiya darslarini individual yondashuv asosida tashkil etish bo‘lajak o‘qituvchida tabiiy ravishda shakllanadigan malaka emas, balki maqsadli

tayyorgarlikni talab qiladigan kasbiy faoliyat turi hisoblanadi. Oliy ta’lim muassasasining o‘quv jarayoniga o‘quvchi shaxsini pedagogik o‘rganish metodikasi, vaziyatli-amaliy topshiriqlar va pedagogik amaliyot davridagi refleksiv vazifalarni kiritish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Unt I. Individualizatsiya i differentsiatsiya obucheniya. – M.: Pedagogika, 1990.

2. Rabunskiy Ye.S. Individualnyy podkhod v protsesse obucheniya shkolnikov. – M.: Pedagogika, 1975.

3. Vygotskiy L.S. Pedagogicheskaya psikhologiya. – M.: Pedagogika-Press, 1996.

4. Tomlinson C.A. The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners. – Alexandria: ASCD, 1999.

5. Avloniy A. Turkiy Guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi.

